

ปัญหากฎหมายการจัดหาทนายความในคดีอาญา¹

จิระนันท์ อุ้ยใจดี²

ด้วยอาชีพของผู้ศึกษาซึ่งเป็นทนายความจึงทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา เนื่องจากพบว่าผู้ต้องหาและจำเลยโดยทั่วไปไม่มีความรู้ทางกฎหมาย ไม่มีประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา และไม่รู้ถึงสิทธิที่ตนพึงมีอยู่ตามที่กฎหมายรับรองคุ้มครองไว้ เมื่อผู้ต้องหาและจำเลยดังกล่าวถูกดำเนินคดีอาญา ย่อมเป็นการยากแก่ผู้ต้องหาและจำเลยดังกล่าวที่จะพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของตนและต่อสู้คดีได้ด้วยตนเอง โดยผู้ที่ช่วยเหลือให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้นเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้กับผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาได้นั้น คือ ทนายความ

ดังนั้น ทนายความจึงมีความสำคัญต่อการอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ซึ่งเป็นคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

ทั้งนี้ เพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยในกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา ตามที่มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ประเทศไทยจึงกำหนดให้รัฐ มีหน้าที่จัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาและจำเลยตามกฎหมาย ในกรณีดังต่อไปนี้ คือ กรณีชั้นสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามมาตรา 134/1 กรณีชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165/1 และกรณีชั้นพิจารณาของศาลตามมาตรา 173 โดยผู้ต้องหาและจำเลยไม่จำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดหาทนายความให้แก่รัฐ

การจัดหาทนายความในคดีอาญาโดยรัฐ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในชั้นสอบสวนตามมาตรา 134/1 ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165/1 และในชั้นพิจารณาของศาลตามมาตรา 173 ซึ่งผู้ต้องหาและจำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต รัฐมีหน้าที่จัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาและจำเลย โดยที่ผู้ต้องหาและจำเลยนั้นไม่ต้องร้องขอทนายความจากรัฐ และถึงแม้ผู้ต้องหาและจำเลยนั้นจะไม่ต้องทนายความ ผู้ต้องหาและจำเลยนั้นก็อาจสละสิทธิของตนที่จะมีทนายความให้การช่วยเหลือในคดีได้

อย่างไรก็ตาม ในการจัดหาทนายความในคดีอาญาโดยรัฐ ในคดีที่มีเฉพาะอัตราโทษจำคุก จะแตกต่างจากในคดีที่ผู้ต้องหาและจำเลยมีอายุไม่เกินอายุสิบแปดปีหรือมีอัตราโทษประหารชีวิต กล่าวคือ ในคดีที่มีเฉพาะอัตราโทษจำคุกนั้น ก่อนพนักงานสอบสวนเริ่มสอบคำให้การหรือก่อนศาลเริ่มพิจารณาคดี พนักงานสอบสวนและศาลจะต้องสอบถามผู้ต้องหาและจำเลยก่อนว่า ต้องการทนายความหรือไม่ หากผู้ต้องหา

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายการจัดหาทนายความในคดีอาญา โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.มัลลิกา พินิจจันทร์ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศรี บัวสุวรรณ และรองศาสตราจารย์ภัทร กำประเสริฐ

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

และจำเลยต้องการทนายความ พนักงานสอบสวนหรือศาลจึงจะจัดหาทนายความให้ แต่หากผู้ต้องหาและจำเลยสละสิทธิที่จะมีทนายความ พนักงานสอบสวนและศาลก็ไม่มีหน้าที่ต้องจัดหาทนายความให้ จะเห็นได้ว่า หากผู้ต้องหาและจำเลยไม่เข้าใจถึงความสำคัญของสิทธิที่ตนมีและความสำคัญของการมีทนายความให้การช่วยเหลือในคดี ย่อมจะทำให้ผู้ต้องหาและจำเลยดังกล่าวเหล่านั้นขาดโอกาสที่จะมีทนายความให้การช่วยเหลือในคดี ให้คำปรึกษาข้อกฎหมาย ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์แก่คดี หรือต่อสู้คดีความให้ ทำให้ผู้ต้องหาและจำเลยดังกล่าวอาจขาดโอกาสที่จะได้รับความยุติธรรม และขาดโอกาสที่ต่อสู้คดีเพื่อให้ตนหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาและการลงโทษที่ตนสมควรต้องรับตามกฎหมาย

ปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นปัญหาที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เนื่องจากบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวมีการกำหนดเงื่อนไขโดยใช้อายุและอัตราโทษมาเป็นเกณฑ์ในการที่รัฐจะจัดหาทนายความให้กับผู้ต้องหาและจำเลย ทำให้กลุ่มผู้ต้องหาและจำเลยบางกลุ่ม คือ เฉพาะกลุ่มที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีและในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตได้รับสิทธิเด็ดขาดที่จะมีทนายความให้การช่วยเหลือในคดี ส่วนกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มผู้ต้องหาและจำเลยที่มีคดีอัตราโทษจำคุกไม่ได้รับสิทธิเด็ดขาดในการที่รัฐจะจัดหาทนายความให้ดังเช่นกลุ่มแรก ทำให้ผู้ต้องหาและจำเลยกลุ่มที่สองอาจขาดโอกาสที่จะได้รับความยุติธรรม เพราะไม่มีทนายความให้การช่วยเหลือ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 มาตรา 165/1 และมาตรา 173 เป็นบทบัญญัติหรือกฎหมายที่สร้างเงื่อนไขให้เกิดการจำกัดสิทธิการมีทนายความของผู้ต้องหาและจำเลย ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิโดยใช้เกณฑ์อายุและอัตราโทษมาเป็นเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการที่รัฐจะจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาและจำเลย ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำการได้สิทธิที่จะมีทนายความให้การช่วยเหลือในระหว่างกลุ่มผู้ต้องหาและจำเลยในแต่ละคดี เป็นเหตุให้ไม่อาจคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยทุกคนได้ เนื่องจากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวให้ความคุ้มครองเด็ดขาดหรือขั้นสูงสุดเฉพาะผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาบางกลุ่ม ทำให้กลุ่มผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาบางกลุ่มอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมในคดี ไม่ได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนายความ ตามหลักนิติธรรมและหลักความเสมอภาคในการต่อสู้คดี ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญและหลักสากลต่างรับรองไว้ จึงทำให้เกิดปัญหาที่ต้องนำมาศึกษาดังต่อไปนี้ คือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาทนายความให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1

“มาตรา 134/1 บัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทุนความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทุนความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทุนความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบ หรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทุนความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุนั้นไว้ในสำนวนการสอบสวนด้วย”

จากบทบัญญัติดังกล่าว เมื่อได้พิจารณาแล้วจึงทำให้ทราบถึงปัญหา กล่าวคือ ตามมาตรา 134/1 วรรคหนึ่ง ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทุนความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทุนความให้ ซึ่งหากผู้ต้องหาไม่มีทุนความกฎหมายกำหนดให้เป็นสิทธิเด็ดขาดของผู้ต้องหาที่จะต้องมิทุนความให้การช่วยเหลือในคดี โดยผู้ต้องหาไม่อาจสละสิทธิที่จะมิทุนความได้เลย

ส่วนในคดีที่มีเฉพาะอัตราโทษจำคุก ตามมาตรา 134/1 วรรคสอง ก่อนพนักงานสอบสวนเริ่มถามคำให้การ พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาก่อนว่ามีทุนความหรือไม่ ถ้าผู้ต้องหาไม่มีทุนความและผู้ต้องหาต้องการทุนความ ให้รัฐมีหน้าที่จัดหาทุนความให้ โดยเมื่อพนักงานสอบสวนถามแล้ว หากผู้ต้องหาไม่ต้องการทุนความ ผู้ต้องหาก็นมีสิทธิที่จะสละสิทธิที่จะมิทุนความให้การช่วยเหลือในคดีหรือเข้าร่วมฟังการสอบสวนได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติ มาตรา 134/1 ได้จำกัดสิทธิหรือสร้างเงื่อนไขในการจัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหาบางกลุ่ม โดยใช้เกณฑ์อายุและอัตราโทษมาจำกัดสิทธิของผู้ต้องหาที่จะมิทุนความให้การช่วยเหลือในคดี โดยให้สิทธิเด็ดขาดในการมิทุนความเฉพาะกลุ่มผู้ต้องหาในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปี และมีอัตราโทษประหารชีวิต ตามมาตรา 134/1 วรรคหนึ่ง แต่จำกัดสิทธิเด็ดขาดที่จะมิทุนความให้การช่วยเหลือในคดีกับกลุ่มผู้ต้องหาในคดีที่มีเฉพาะอัตราโทษจำคุก ตามมาตรา 134/1 วรรคสอง ทำให้กลุ่มผู้ต้องหา ตามมาตรา 134/1 วรรคสอง อาจขาดโอกาสที่จะมิทุนความให้การช่วยเหลือทางกฎหมายหากผู้ต้องหานั้นสละสิทธิที่จะมิทุนความ

ดังนั้น จะเห็นว่า สิทธิเด็ดขาดที่จะมิทุนความให้การช่วยเหลือในคดี ปรากฏอยู่กับเฉพาะจำเลยบางกลุ่ม คือ เฉพาะกลุ่มจำเลย ตามมาตรา 134/1 วรรคแรกเท่านั้น คือ เฉพาะจำเลยที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปี และจำเลยในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต

2. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาทุนความในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165/1

“มาตรา 165/1 บัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลย มีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด และจำเลยไม่มีทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา 165 โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติข้างต้น ทำทราบถึงปัญหาของมาตรา 165/1 ดังกล่าว คือ มาตรา 165/1 วรรคแรก กำหนดให้ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ในการไต่สวนมูลฟ้อง เมื่อจำเลยมาศาลแล้ว หากจำเลยไม่มีทนายความให้ศาลจัดตั้งทนายความให้ แม้จำเลยจะแถลงต่อศาลว่าจำเลยไม่ต้องการทนายความ ศาลก็จะต้องตั้งทนายความช่วยเหลือคดีให้แก่จำเลย เนื่องจากเป็นสิทธิเด็ดขาดของจำเลยที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีและคดีที่จำเลยถูกฟ้องในอัตราโทษประหารชีวิต ที่ศาลจะต้องตั้งทนายความให้การช่วยเหลือในคดี

อย่างไรก็ตาม มาตรา 165/1 วรรคสอง กำหนดให้ในคดีที่จำเลยถูกฟ้องในอัตราโทษจำคุก ในการไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าจำเลยมาศาลแล้ว ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้นั้น จะเห็นว่า ในคดีตาม มาตรา 165/1 วรรคสองนั้น ศาลจะตั้งทนายความให้จำเลยก็ต่อเมื่อจำเลยได้แถลงต่อศาลว่าต้องการทนายความเท่านั้น หากจำเลยไม่ต้องการทนายความศาลก็ไม่จำเป็นต้องตั้งทนายความให้ ซึ่งเป็นสิทธิไม่เด็ดขาดในการมีทนายความ เหมือนกับจำเลยมาตรา 165/1 วรรคแรก ทำให้จำเลยตามมาตรา 165/1 วรรคสอง อาจไม่ได้รับความยุติธรรมจากกระบวนการยุติธรรม เพราะไม่มีทนายความให้การช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำข้อกฎหมาย และต่อสู้คดีให้กับจำเลย

ดังนั้น จะเห็นว่าสิทธิเด็ดขาดที่จะมีทนายความให้การช่วยเหลือในคดี ปรากฏอยู่กับเฉพาะจำเลยบางกลุ่ม คือ เฉพาะกลุ่มจำเลย ตามมาตรา 165/1 วรรคแรกเท่านั้น คือ เฉพาะจำเลยที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปี และจำเลยในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต

3. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาทนายความในชั้นพิจารณาของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

“มาตรา 173 บัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา 173 โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

เมื่อได้พิจารณาจากกฎหมายข้างต้น ทำให้ทราบถึงปัญหาของบทบัญญัติดังกล่าว คือ ตามมาตรา 173 วรรคแรก กำหนดให้ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าจำเลยไม่มีทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ โดยแม้จำเลยไม่ต้องการทนายความศาลก็มีหน้าที่ตามมาตรา 173 วรรคแรกที่จะต้องตั้งทนายความให้จำเลย เนื่องจากเป็นสิทธิเด็ดขาดของจำเลยที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปีและมีคดีในอัตราโทษประหารชีวิตที่จะต้องมีทนายความให้การช่วยเหลือในคดี และจำเลยไม่อาจสละสิทธิที่จะมีทนายความได้

แต่จำเลยตามมาตรา 173 วรรคสอง มีความแตกต่างกับจำเลยตามมาตรา 173 วรรคแรก กล่าวคือ จำเลยในมาตรา 173 วรรคสอง กฎหมายกำหนดให้ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ โดยหากจำเลยสละสิทธิที่จะไม่มีทนายความก็ยอมทำได้ และศาลก็ไม่มีหน้าที่จัดหาทนายความให้จำเลย เนื่องจากมาตรา 173 วรรคสอง ไม่ได้กำหนดให้เป็นสิทธิเด็ดขาดของจำเลยที่จะมีทนายความให้การช่วยเหลือในคดีเหมือนกับจำเลยในมาตรา 173 วรรคแรก

ดังนั้น จะเห็นว่า สิทธิเด็ดขาดที่จะมีทนายความให้การช่วยเหลือในคดี ปรากฏอยู่กับเฉพาะจำเลยบางกลุ่ม คือ เฉพาะกลุ่มจำเลย ตามมาตรา 173 วรรคแรกเท่านั้น คือ เฉพาะจำเลยที่มีอายุไม่เกินสิบแปดปี และจำเลยในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต

จากการที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาปัญหาการบังคับใช้กฎหมายการจัดหาทนายความในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รวมถึงความหมาย ความเป็นมา สิทธิและแนวคิดในการจัดหาทนายความในคดีอาญา ทำให้ผู้ศึกษาทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา โดยผู้ศึกษาขอเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาทนายความในชั้นสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1

กฎหมายเดิม “มาตรา 134/1 บัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่
อายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถาม
ผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามี
ทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์
วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่าย
ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสามแล้ว ในกรณี
จำเป็นเร่งด่วน หากทนายความไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบ
หรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหาภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้
โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุอันจำเป็นในสำนวนการสอบสวนด้วย”

ขอเสนอแนะให้แก้ไขใหม่ เป็น “มาตรา 134/1 บัญญัติว่า ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา
ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

การจัดหาทนายความตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และ
เงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง และให้ทนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบ
ที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

เมื่อได้จัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามวรรคหนึ่งแล้ว ในกรณีจำเป็นเร่งด่วน หากทนายความ
ไม่อาจมาพบผู้ต้องหาได้ โดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้พนักงานสอบสวนทราบหรือแจ้งแต่ไม่มาพบผู้ต้องหา
ภายในเวลาอันสมควร ให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนผู้ต้องหาไปได้โดยไม่ต้องรอทนายความ แต่
พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุอันจำเป็นในสำนวนการสอบสวนด้วย”

2. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาทนายความในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา มาตรา 165/1

กฎหมายเดิม “มาตรา 165/1 บัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุ
ไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด และ
จำเลยไม่มีทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด ให้ศาล
ถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา 165 โดยคำนึงถึงสภาพแห่ง
คดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความ
เห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

ขอเสนอแนะให้แก้ไขใหม่ เป็น “มาตรา 165/1 บัญญัติว่า ในการไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 165 ถ้าจำเลยมาศาลเมื่อใด และจำเลยไม่มีทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา 165 โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

3. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหาทนายความในชั้นพิจารณาของศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173

กฎหมายเดิม “มาตรา 173 บัญญัติว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา 173 โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

ขอเสนอแนะให้แก้ไขใหม่ เป็น “มาตรา 173 บัญญัติว่า ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ให้ศาลจ่ายเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายแก่ทนายความที่ศาลตั้งตามมาตรา 173 โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและสถานะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

เอกสารอ้างอิง

กรมองค์การระหว่างประเทศ. กระทรวงการต่างประเทศ. **กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและ**

สิทธิทางการเมือง [Online]. Available URL: <https://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/ICCPR.php>, 2567 (พฤษภาคม, 10).

_____. **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน** [Online]. Available URL: <https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>, 2567 (พฤษภาคม, 10).

คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ และคณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือ

หลักนิติธรรมในคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ. หลักนิติธรรม

The Rule of Law ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พี เอส พรินติ้ง แอนด์ ดีไซน์, 2557.

คณิต ณ นคร. **คู่มือประชาชน สิทธิของข้าพเจ้าในคดีอาญา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2561.

จรัญ ภัคศิรนากุล. “การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ต้องหาและจำเลย: การสร้างความเสมอภาคและความยุติธรรมในระบบการดำเนินคดีอาญาของไทย.” ใน เสนอกรอบความคิดในการเสวนาทางวิชาการ. จัดโดย เนติบัณฑิตยสภา ร่วมกับ กระทรวงยุติธรรม และ โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). วันพฤหัสบดี ที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2546.

ชีพ จุลมนต์. **สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กรณีสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยการจัดหาทนายความช่วยเหลือทางคดี** [Online]. Available URL: https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1223, 2567 (พฤษภาคม, 10).

ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ และ สติล สิริพิฑูร. “สิทธิที่จะได้รับการตั้งทนายความโดยรัฐ.” **วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ** 31, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2564): 221.

ปรียรรค์ ชัยมงคลานนท์. “อมตะชีวิต วิชาชีพทนายความ.” **วารสารทนายความประจำบ้าน** 1, 10 (กุมภาพันธ์ 2528): 67-71.

อรรถพล ใหญ่สว่าง. **หลักนิติธรรม** [Online]. Available URL: http://web2.senate.go.th/lawdatacenter/includes/FCKeditor/upload/Image/b/b166%20jun_11_1_.pdf, 2567 (กันยายน, 4).

อุทัย อาทิวะ. **แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและบทบาทขององค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม** [Online]. Available URL: <https://www.stou.ac.th/schoolsweb/law/UploadedFile/41717-3.pdf>, 2567 (กันยายน, 4).